

КОНСТИТУЦІЯ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ: Політико-правовий аспект інституту територіального устрою України

Конституційні норми, пов'язані з територіальним устроєм України, складають правовий інститут. Цей інститут має в Україні особливості, зумовлені специфікою правового статусу такого суб'єкта єдиної, неподільної, недоторканої і цілісної території України, як Автономна Республіка Крим (далі — АРК). Конституція АРК і має розглядатися перш за все у політико-правовому аспекті цього конституційно-правового інституту. Згідно з нормами Конституції України, закріпленими в її Х розділі, АРК є невід'ємною складовою частиною України, що знаходиться в її складі як адміністративно-територіальна автономія. Тому вона не є носієм державного суверенітету, не має права виходу із складу України, не може вступати у політичні відносини з іноземними державами.

Важливо усвідомити, що прийняття Конституції АРК є відображенням дії політико-правових принципів сутності територіального устрою України, таких як:

- єдність та цілісність державної території;
- поєднання централізації і децентралізації у зміцненні державної влади;
- збалансованість соціально-економічного розвитку регіонів.

У зв'язку з цим зміст Конституції АРК спонукає до постановки знаків запитання на його сторінках.

1. У тексті документу зустрічається термінологія, яка не може містити в собі правосуб'єктності. Зокрема, при визначенні суб'єктності інтересів у Конституції АРК виділяються інтереси **кримчан**. Що цим хотіли відобразити автори Конституції, залишається не зрозумілим, бо у подальшому цей термін не вживається. Напевно, саме через те, що він не містить правосуб'єктності, не є відображенням національного складу, а лише зазначає територію проживання громадян України. На жаль, творці Конституції АРК зігнорували ст. 11 Конституції України, вживши зазначений термін.

2. Сумнівним є зміст ст. 4 п. 3 Конституції АРК, яка говорить, що норми Конституції автономії мають пряму дію. Адже правосуддя в АРК здійснюється судами, що належать до єдиної системи судів України, а сам правовий статус АРК виявляється

в її компетенції, згідно з тими питаннями, що віднесені Конституцією України (ст. 138) до відома АРК.

3. У Конституції АРК (ст. 6) стверджується, що автономія може проводити незалежну наукову, творчу і громадську експертизу. Що містить у собі зміст цієї експертизи, не вмотивовано, і не зрозуміло, чи віднесено ці напрямки до відання АРК? Адже ця сфера регулюється законами України.

4. АРК є невід'ємною складовою частиною України, тому її територія (ст. 7) не може визначатися межами, які існували на день проведення референдуму 20.01.91 р., бо ст. 133 Конституції України визначає систему адміністративно-територіального устрою держави і не виходить із місцевих референдумів, а вказує, що територіальний устрій ґрунтується «з урахуванням їх (регіонів — Й. Р.) історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій» (ст. 132).

5. У Конституції України не зазначається, що місто республіканського підпорядкування Севастополь, яке має спеціальний статус, може створювати представництво в АРК, а саме таку вимогу ставить Конституція АРК (ст. 7). Спеціальний статус Севастополя, згідно з нормами «Конституції України, буде визначатися законом України. Не відповідає змісту Конституції України і термін «столиця АРК», адже таке визначення відображає правовий статус лише Києва як столиці України (ст. 20). Доцільніше було б ужити назву «адміністративний центр АРК».

6. У Конституції України чітко записано (ст. 73), що виключно всеукраїнським референдумом вирішується питання про зміну території України. У той же час положення Конституції АРК (ст. 7) стверджують, що територію АРК може бути змінено з урахуванням рішення республіканського (місцевого) референдуму та рішення Верховної Ради АРК. Це більше схоже на політичний тиск, ніж на правове поле.

7. У Конституції України є стаття (ст. 139) про Представництво Президента України в АРК, статус якого визначається законом України. Залишається поставити запитання стосовно відсутності навіть згадки про цей інститут у тексті Конституції АРК. Натомість з'являється не передбачене законодавством «Постійне представництво в столиці України»(?), яке не підкріплене конституційно-правовими нормами.

8. Суперечливими є функціональні обов'язки Голови Верховної Ради АРК (ст. 29), який «погоджує» призначення і звільнення, тоді як кількома статтями вище в тексті Конституції ці права надаються Верховній Раді АРК.

9. Дивним виглядає зміст ст. 47 Конституції АРК, де зазна-

чається, що у сфері спільної діяльності Верховної Ради з органами місцевого самоврядування здійснюється погодження кадрової політики. Для чого тоді було посылатися на Європейську Хартію про місцеве самоврядування?

10. Співним є й ст. 48 Конституції АРК, яка стверджує, що Конституція автономії може бути змінена виключно Верховною Радою АРК. Адже, згідно ст. 135 Конституції України, Верховна Рада АРК приймає Конституцію, яку затверджує Верховна Рада України не менш як половиною від її конституційного складу. Навіть якщо Верховна Рада АРК «виключно» змінила положення якихось статей своєї Конституції, то без затвердження Верховною Радою України вони не є чинними.

Ці та ряд інших зауважень на сторінках Конституції АРК свідчать, що значною мірою цей документ є політико-правовим, який виходить в окремих випадках за межі конституційно-правового поля України. Будемо надіятися, що посадові особи в Криму, лідери різних політичних сил, гості із сусідніх країн будуть уважно читати цей документ, де в ст. 6 записано: «Ніхто не має права забувати або використовувати владні повноваження на порушення Конституції України».

*С. Б. Сорочац, доктор исторических наук
(Харьковский госуниверситет)*

ВИЗАНТИЙСКИЙ ЭРГАСТИРИЙ IV — IX вв.

Виды правовладения

Прежде всего, следует отметить, что тема, вынесенная в заголовок, не являлась предметом специального изучения ни в отечественной, ни в зарубежной историографии. Между тем, она достаточно полно обеспечена источниками, в том числе юридическими. Византийское право вслед за римским самым детальным образом оговаривало вопросы распоряжения как движимым, так и недвижимым имуществом, к которому относился и эргастирий. С этой точки зрения лавка-мастерская могла находиться во владении (*nome, to kratein*) или в собственности (*idiotes, despoteia, despotes, despoyein, kyriotes, oikeiotes, oikeiosis, tautotes*), что четко разграничивалось, причем право владения пользовалось особым предпочтением [1, XLI. 1, XLI. 2; 2. III. 32.13, VIII. 5; 3, XV. 1.92, L. 2, L. 3, LVIII. 17, cf 4, ср. 42, col. 1365; 5, с. 319; 6, S. 13].

Эргастирии, находившиеся в частном пользовании, но расположенные на государственной земле, считались собственностью казны, и поэтому в случае их продажи покупатель полу-